

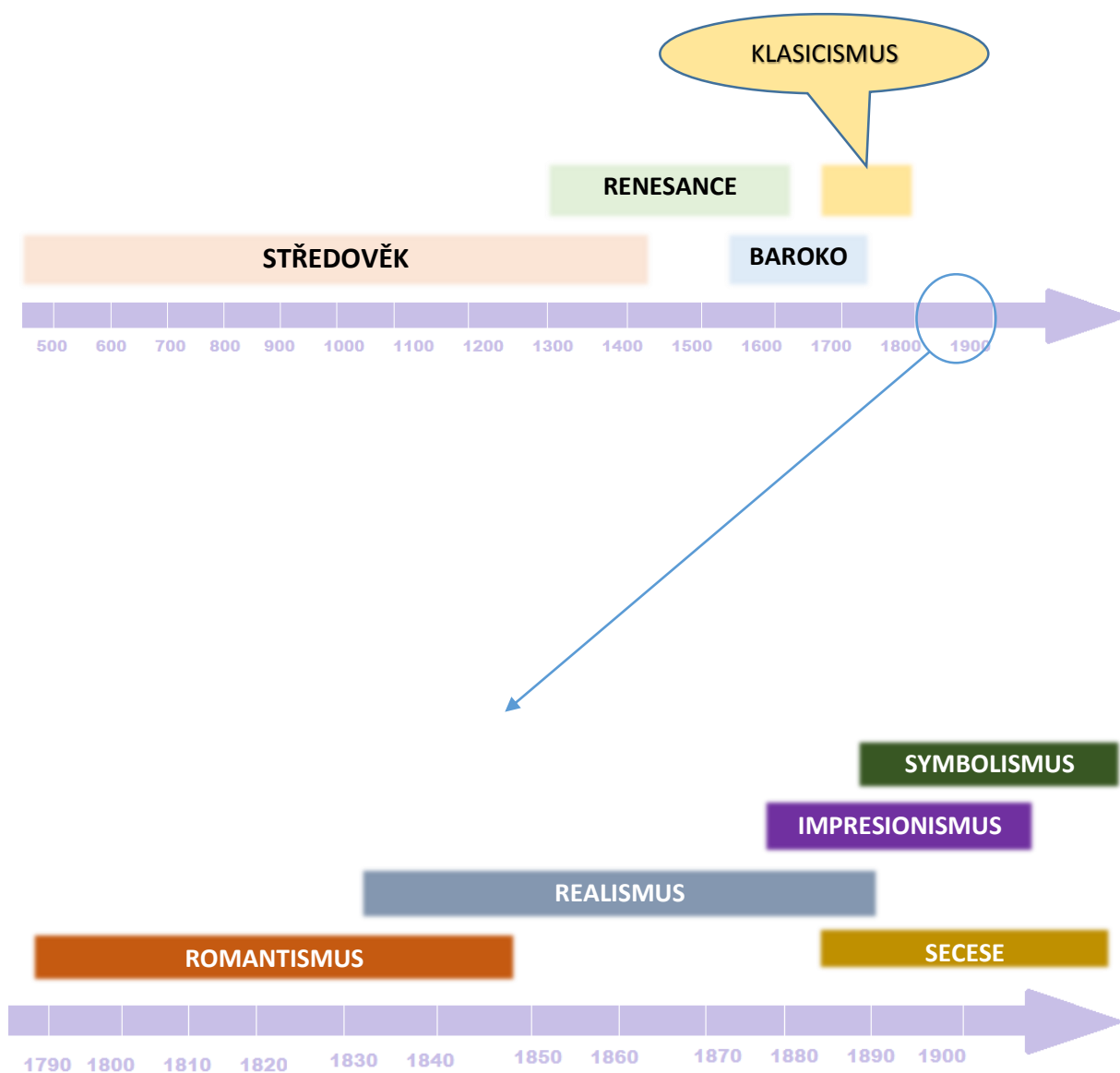
PŘEHLED UMĚLECKÝCH SMĚRŮ

DO KONCE 19. STOLETÍ

Tomáš Chaloupka

ČASOVÁ OSA

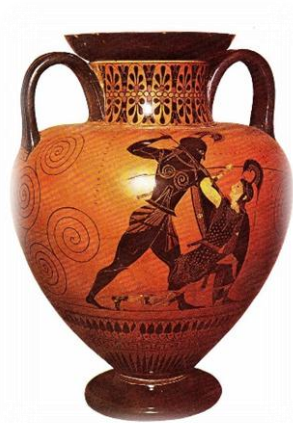

1) ANTIKA

- asi 1000 př. n. l. – 5. stol. n. l.
- souhrnné označení **kultury starověkého Řecka a Říma**
- jeden ze základů evropské kultury – **vznik evropské filozofie, věd, demokracie, divadla**, založení většiny **literární žánrů**, inspirace pro všechny druhy umění až do dnešní doby
- velký **důraz na člověka** a rozvoj lidského **rozumu**
- spjata s **mytologií** (soustava bájí) – čerpají z ní všechny druhy umění

Architektura a výtvarné umění

- **egejská kultura** – asi 3000 – 1100 př. n. l. – nejprve na Krétě (minojská kultura), později i na pevninském Řecku (mykénská kultura) – paláce z mohutných kamenných kvádrů s nástěnnými malbami
- navazuje na ni architektura archaického Řecka – **dórský, jónský a korintský styl** – stavba monumentálních **kamenných chrámů** vyzdobených **sochami** a reliéfy – typickým stavebním prvkem jsou mohutné **sloupy**
- malby se zachovaly především na hliněných vázách (amforách)
- **v klasickém období** se výtvarné umění snaží zachytit **ideály krásy** – např. sochaři ztvárňují harmonii a krásu lidského těla

Malba na hliněné váze

Diskobolos (Myrón)

- budují se divadla, která často slouží i jako shromaždiště při projednávání veřejných záležitostí
- velkou společenskou roli hrají **divadelní slavnosti** a **olympijské hry**

- v helénistickém období vznikají města s pravoúhlou sítí ulic, které jsou kryty sloupořadím
- římská architektura vychází ve velké míře z řecké
- budují se veřejné budovy, lázně, divadla, amfiteátry, sídla patriciů, silnice, mosty a akvadukty
- **významné stavby:** Akropole v Athénách, Artemidin chrám v Efesu, Apollónův chrám v Bassai, Asklépiův chrám a divadlo v Epidauru, Pantheon, Koloseum, Forum Romanum, Trajánův sloup a Via Appia v Římě

athénské akropoli
dominuje chrám
bohyně Athény
Parthenon

Literatura

- staří Řekové vytvořili většinu literárních žánrů » Římané je od nich převzali a doplnili satiru
- literatura většinou čerpá **náměty z mýtů**, méně často z **historie urozených rodin a každodenního života**
- nejdůležitějším epickým žánrem je **epos** – nejvýznamnější eposy čerpají z polomytického vyprávění o trojské válce – řecké **eposy Ilias a Odyssea** (za jejich autora je tradičně považován **Homér**), římský epos **Aeneis** od **Vergilia**
- důležitou roli hrálo **divadlo**
 - vyvinulo se z dionýsovských slavností
 - každoročně se pořádaly slavnosti se soutěžemi dramatiků
 - vyčlenily se dva základní žánry – **tragédie a komedie**
 - původně hrál jen jeden herec, který během představení měnil masky (vyjadřovaly i různé emoce); jeho činy komentoval chór (sbor)
 - dramatik Aischylos přidal dalšího herce – vznik **dialogu**
 - řeční autoři tragédií – **Aischylos, Sofokles, Euripides**
 - řeční autoři komedií – **Aristofanes, Menandros**
 - **v Římě** se jako autor komedií proslavil **Plautus**
- rozvíjela se také **lyrika** – zejména římská básníci **Ovidius, Horatius a Vergilius**

Divadlo V Epidauru

Antické divadelní masky
(Athénské muzeum)

2) STŘEDOVĚK

- 5. – 15. století
- období feudalismu (moc je odvozována od vlastnictví půdy, rozdělení obyvatelstva na tři stavy – šlechta, církev, poddaní)
- myšlení je zcela pod vlivem **křesťanství**, knihou knih je **Bible**
- cílem umění je přiblížit se Bohu – napodobit to, co je ideální, dokonalé, nedosažitelné
- umění se nesnaží zachytit objekty realisticky a jedinečně, tíhne k **obecnosti a alegoričnosti** (použití **symbolů**)
- umění nemusí být originální, autoři se vracejí k již zpracovaným námětům, snaží se je zpracovat na vyšší umělecké úrovni – zdrojem námětů je zejména Bible

Architektura a výtvarné umění

- můžeme rozlišit dva styly: **románský a gotický** – z hlediska literatury je jejich rozlišení irelevantní
- **románský styl**
 - navazuje na umění starověkého Říma
 - jsou pro něj typické masivní stavby se silným zdivem, úzkými oky zakončenými půlkruhovým obloukem. Klenby jsou zpravidla valené, objevuje se nástěnná výzdoba.
 - k vrcholným stavbám patří hlavně kláštery, rotundy, baziliky

Klášterní kostel
v Cluny (Francie)

- **gotika**
 - zvyšuje církevní stavby – iluze setkání s Bohem, snaha ohromit
 - používá slabé zdi podpírané vnějším a vnitřním opěrným systémem, křížovou klenbu s lomeným obloukem; stavby prosvětluje velkými okny, často s barevnými vitrážemi

- vrcholnou církevní stavbou je **katedrála**, která je bohatě symbolicky zdobená, světskou stavbou hrad

Katedrála v Remeši
(Francie)

- malířství představuje převážně **náboženské náměty**, méně se objevují náměty z antické mytologie, portréty a výjevy z každodenního života
- časté jsou nástěnné (fresky) a deskové malby

Madona roudnická (Mistr treboňského oltáře)

Hudba

- **gregoriánský chorál** – jednohlasý či vícehlasý bohoslužebný zpěv
- **truvérské písně** – písně potulných pěvců s milostnými náměty

Literatura

- vzniká v národních jazycích i v latině
- lze ji rozdělit na duchovní a světskou
- **světská literatura**
 - hlavním epickým žánrem jsou **hrdinské a rytířské eposy** – rytíř je idealizovanou postavou – je chrabrý, čestný, zbožný, galantní, věrný svému králi
 - Nejdůležitější díla: Alexandreida, Píseň o Rolandovi, Píseň o Cidovi, Píseň o Nibelunzích
 - **dvorská lyrika** – jejími autory jsou potulní pěvci (truvéři, trubadúři, minnesängeři), často šlechtici, hlavním tématem je milostné trápení
- **duchovní literatura**
 - legendy (vyprávění o životě světců), duchovní písně, liturgické hry (obřadní hry, postupně se z nich vyvinulo světské drama)

Codex Gigas zv. Ďáblova bible ze 13. stol., největší rukopisná kniha na světě

(vznikla zřejmě v podlažickém klášteře u Chrudimi)

3) RENESSANCE

- 14. stol. – počátek 17. století
- její zrod souvisel s rozmachem italských měst – měšťané začínají soupeřit o moc se šlechtou a církví, začínají hrát důležitou roli i v umění; s vynálezem knihtisku – rozšíření literatury; se zámořskými a vědeckými objevy – větší důvěra v lidský rozum
- **znovuzrození** uměleckých hodnot a životního stylu **antiky** – velký rozvoj umění, věd, filozofie
- klade důraz na **pozemský život a lidský rozum**, propaguje aktivní přístup k životu – **středem zájmu** umění i filozofie **se stává člověk** a příroda
- umění i umělci jsou velmi uctíváni, za hlavní úkol umění bylo považováno zachycení krásy
- projevuje se **humanismem** – zkoumání člověka, úcta k jeho rozumu, schopnostem, důstojnosti, zájem o antickou kulturu

Architektura

- snaží se vzbudit lidské sebevědomí, usiluje o účelnost staveb a harmonii tvarů a rozměrů, o vybudování pohodlných a vzdušných prostorů
- stavby mívají výrazné vodorovné linie a římsy, někdy doplněné balustrádou (zábradlím), obdélníková okna, průčelní zdi se vyznačují rustikou (zdivo, jehož lícní plocha je z hrubě otesaných nebo naznačených kvádrů) nebo jsou zdobeny sgrafity (proškrabávání vnější omítky na spodní, barevnou vrstvu, např. psaníčka)
- typická jsou arkádovitá (podloubí) nádvoří
- k vrcholným stavbám patří měšťanské paláce, zámky, kostely

Zámek v Litomyšli

Malířství a sochařství

- **malířství** se zaměřuje na dokonalé zvládnutí zobrazení lidského těla a perspektivy; rozvíjí se mytologická malba čerpající hlavně z antických bájí, historická malba, portréty, akty

- výtvarné umění vzdává hold dokonalosti lidského těla, respektive snaží se zobrazit dokonale vyvážené spojení krásy těla a krásy duše (např. Michelangelova socha Davida)
- K nejznámějším výtvarným umělcům patří **Sandro Botticelli, Rafael Santi, Tizian, Leonardo da Vinci, Michelangelo Buonarroti, Peter Brueghel st.**

Sandro Botticelli:
Zrození Venuše

Michelangelův David (Firenze)

Hudba

- převažují duchovní žánry, zpívané při mších
- ze světských žánrů byly populární hlavně **madrigaly** – vícehlasé zpěvy převážně s milostnou tematikou
- velký vliv nizozemských hudebníků

Literatura

- zaměření na člověka a pozemský život
- snaha o realističtější zobrazení
- obdiv k lidské cílevědomosti, moudrosti, síle vůle; satiry na hloupost, omezenost, ustrašenost, pověrčivost
- na rozhraní středověku a renesance stojí duchovní epos **Božská komedie** od **Danta** Alighieriho
- lyrická poezie – hlavně milostná témata, nejdůležitějším žánrem je **sonet** – autoři: Francesco **Petrarca**, **William Shakespeare**
- obrození dramatické tvorby – autoři: **William Shakespeare**, **Christopher Marlow**
- rozvoj literatury psané v próze – **novely, romány** - autoři: Giovanni **Boccaccio**, Miguel de **Cervantes** y Saavedra

Cervantesův Don Quijote

(kresba Pabla Picassa)

4) BAROKO

- polovina 16. stol. – začátek 18. stol.
- vznik v důsledku převratných změn, nepokojů, válek, zklamání z nenaplnění renesančních optimistických představ – pocit ztráty životní jistoty – **hledání opory v Bohu**
- katolická církev podporuje **umění** a požaduje od něj, **aby citovým působením upevňovalo víru**
- mariánský kult – uctívání Panny Marie
- **silná citovost** umění, umělec se snaží vyjádřit extázi provázející **setkání člověka s boží dokonalostí**
- smyslovost dostává duchovní rozměr (barokní erotika - Kristus je pojmán jako milenec lidské duše)
- **ostré kontrasty, dramatičnost, používání symbolů**
- svět je často zobrazován jako nepřehledný, nepřátelský labyrint, plný lidského utrpení – útěchou je víra, odvrácení se od světa do vlastního nitra

Architektura

- architektura se vzepřela renesanční uměřenosti, místo přímek používá **křivky a oblouky**, stavby mají členité půdorysy
- typické je **bohaté zdobení** - bohatě zdobené štíty, bohatě zdobená štuková výzdoba, nástěnné sochy a malby, malby na stropních klenbách
- u chrámů mohutné **kopule**
- stavba zámků, kostelů, klášterů, kaplí, městských paláců, přetváření krajiny – aleje, parky, jezírka...

Kostel
Nanebevzetí
Panny Marie
v Příbrami

Malířství

- hra světla a stínu, snaha vytvořit iluzi pohybu
- postavy světců, zobrazení citových stavů, realistické výjevy ze života
- malíři: **Caravaggio, Rembrandt van Rijn, Petrus Paulus Rubens, Diego Velázquez**

Obětování Izáka (Caravaggio)

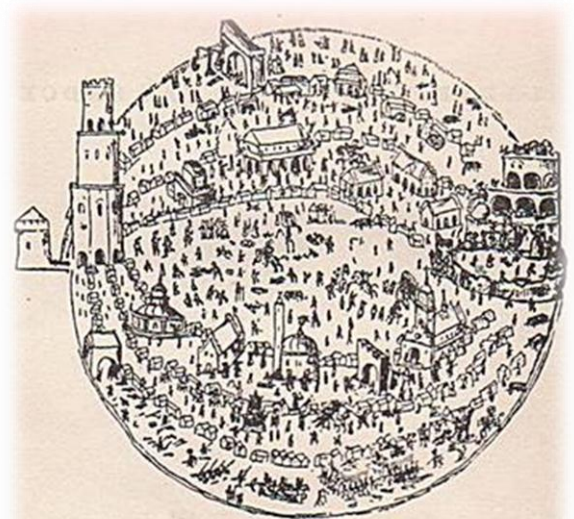
Hudba

- do popředí vystupuje **opera** a **oratorium** (zpracovává náboženský příběh), **sonáta** (skladba pro sólový nástroj nebo sólový nástroj s doprovodem), **suita** (cyklus několika tanečních skladeb) a **fuga** (vícehlasá skladba)
- významní skladatelé: **Johann Sebastian Bach, Friedrich Händel, Antonio Vivaldi, Claudio Monteverdi**

Literatura

- ve větší míře se znovu objevují **náboženská témata**
- má **sklon k mystice a tajemnu**
- zaměřuje se na **city** a na **smysly** – využívá dramatické **kontrasty** (tělo – duše, světlo – tma, dobro – zlo, člověk – Bůh), **nadsázku**, působivé **metafory** a **symbols**, **citově zabarvená slova**
- rozvoj **filozofické a mystické poezie**, **duchovního eposu**, **duchovní písně**, **dramatu**, **traktátu** (pojednání o náboženských a filozofických otázkách)
- rozvoj **commedie dell'arte** – divadlo založené na improvizaci, s ustálenými a značně stylizovanými postavami
- významní autoři: **John Milton, Pedro Calderón de la Barca, Torquato Tasso, Jan Amos Komenský**

Labyrint světa a ráj srdce (J. A. Komenský)

Komenského vlastní kresba Labyrintu světa

5) KLASICISMUS

- polovina 17. stol. – konec 18. stol.
- obrat k **antickým vzorům** – **harmonie, řád, jasnost, pravidelnost a uměřenost**
- **racionalismus** – důraz na **rozum** – v této době vzniká také **osvícenství** – filozofický směr založený na vizi pokroku; prosazující rozumné uspořádání a řízení společnosti, rozvoj vzdělávání, vědy a techniky
- umění mělo být věrné rozumu a přírodě – přírodu vnímali jako neměnnou – snaha zobrazovat to, co je stálé, nadčasové, neměnné
- ideálem krásy byla **pravidelnost a jasnost** – umění se podřizuje celé řadě pravidel
- spojen s aristokracií a absolutistickými monarchiemi (jeho vrcholem je vláda francouzského krále Ludvíka XIV.), po francouzské revoluci do něj pozvolna pronikají prvky romantismu

Architektura

- využívá **geometrické tvary, rovné čisté linie**, tvary i půdorysy jsou strožejší než v období baroka, hojně se vyskytují **trojúhelníkové štíty a řecké sloupy**
- fasády jsou **méně zdobené**, zdobí se rostlinnými motivy, motivy vavřínových věnců apod.
- používají se **antické prvky – řecké sloupy**, reliéfy hlav římských císařů
- staví se zejména zámky a paláce, ale také užitkové stavby – divadla, lázně, muzea, úřady, nemocnice atd.
- významné stavby: Pantheon a Vítězný oblouk v Paříži, Braniborská brána

v Berlíně,
Kapitol ve
Washingtonu

Mahenovo divadlo
v Brně

Malířství

- napodobování antiky
- náměty z antické mytologie a historie, zobrazování občanských ctností (statečnost, rozum, čestnost)
- nepřináší nic převratně nového
- významní malíři: Jacques Louis David, Jean Dominique Ingres, **Francisco de Goya** (tvoří v této době, ale velká část jeho díla nemá klasicistní povahu)

Rodina Karla IV.

(Francisco de Goya)

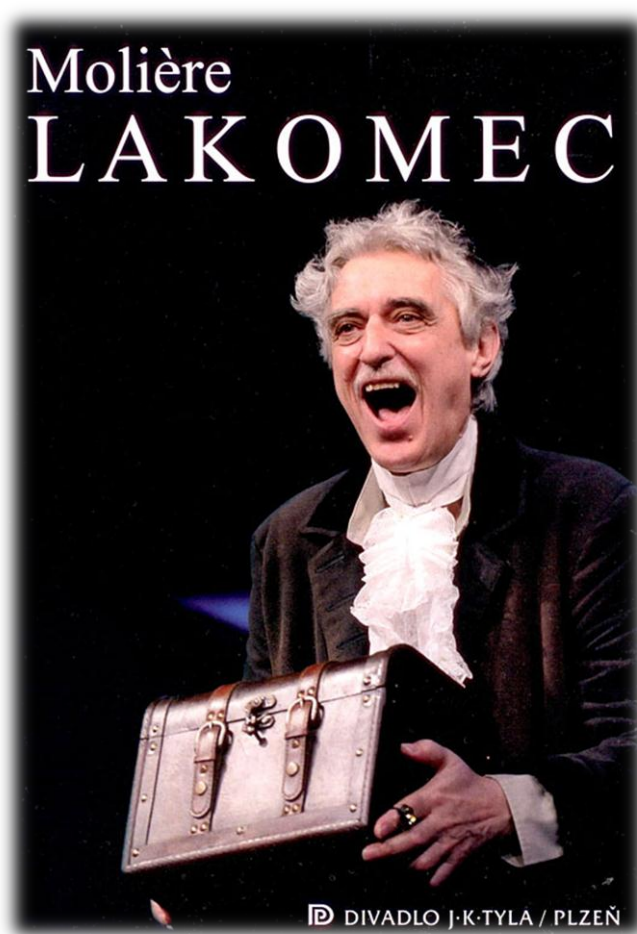
Hudba

- velká pozornost je stále věnována **opeře**, hojně vznikají i instrumentální skladby, **symfonie** (rozsáhlá skladba komponovaná pro velký orchestr), klavírní sonáty, smyčcové kvartety. Nově vzniká **scénický melodram** (recitace za doprovodu hudby)
- významní skladatelé: **Joseph Haydn**, **Wolfgang Amadeus Mozart**, **Ludwig van Beethoven** (raná tvorba)

Literatura

- rozlišení literárních žánrů na vysoké a nízké
 - **vysoké** zobrazovaly nadčasová témata, tragické morální konflikty a vnitřní rozpory hlavních hrdinů
 - čerpaly náměty z historie a antické mytologie
 - patřila mezi ně zejména **tragédie**, **epos**, **óda**
 - působily vznešeně, měly tendenci idealizovat
 - dodržovaly přísná pravidla – např. tragédie jednotu místa, času a děje; byly psány zásadně ve verších
 - významní autoři tragédií: **Jean Racine**, **Pierre Corneille**

- **nízké** se zabývaly každodenním životem, jejich hrdiny byli obyčejní měšťané
 - kritický, satirický pohled na lidskou společnost
 - jsou psány ve verších i v próze, mohou používat i hovorový jazyk
 - patřila mezi ně zejména **komedie, bajka, satira a píseň**
 - významní autoři komedií: **Molière, Carlo Goldoni**
 - známý autor bajek – **Jean de la Fontaine**
- osvícenští autoři – Denis Diderot, Jean Jacques Rousseau, Jonathan Swift, Daniel Defoe

Plakát k inscenaci
Molièrova Lakomce
v plzeňském divadle

6) ROMANTISMUS

- konec 18. stol. – polovina 19. stol.
- přechodný umělecký směr, který vznikl na konci 18. stol. a vyústil v romantismus, je označován jako **preromantismus** nebo **sentimentalismus**
- vznik je spojený s Velkou francouzskou revolucí – zrušila středověkou nerovnost tříd stavů » obdiv k člověku, který dokáže bořit staré pořádky a bojovat za svou svobodu
- místo slibovaných ideálů rovnosti, volnosti a bratrství přinesla revoluce hrůzovládu a později novou nerovnost spojenou s rodícím se kapitalismem – moci se chopila buržoazie, která se snažil udržet si finance a zabránit další revoluci » ztráta důvěry ve všemocnost rozumu
- odmítá klasicistní pravidla, požaduje v umění **svobodu, spontánnost, subjektivitu a originalitu**
- odmítá uměřenost, umělecká díla jsou **založena na vypjatých kontrastech** (např. láska – smrt, tragická láska)
- klade **důraz na city, vášně, obrazotvornost** (fantazie, tajemno) – kritériem pravdivosti díla se stává **opravdovost citu**
- **idealismus** – romantici mají představu ideálního, vysněného života a lidské společnosti » prožívají velmi silně **rozpor mezi svými sny a skutečností** » pocity **zklamání, vzdor, kritický postoj ke společnosti** – **díla jsou plná snů, touhy a vzdoru**
- útěchu hledají v úniku do **přírody**, dalekých krajů a **dávné minulosti** (oproti klasicismu netíhnou k antice, ale ke středověku – představa hrdinského rytířství, romantické tajemnosti)
- jedním z ideálů se stává prostý život v souladu s přírodou » **zájem o prostý lid a lidovou tvorbu** » **zdůraznění významu národa** » v mnoha zemích začíná národní obrození
- snaha zachytit svět v pohybu, proměnlivosti
- velká úcta k umění – představa, že vytváří skutečnost

Architektura

- nevytvořil svébytný styl – vzhledem ke svému tíhnutí k dávnověku se úmyslně vrací k uměleckým stylům minulosti – vznikají **historizující styly - novogotika** a v 2. pol. 19. stol. **novorenesance** a v menší míře také novobaroko
- novogotika se uplatňovala hlavně při budování církevních staveb, ale také při stavbě radnic, zámků a měšťanských domů (např. budova parlamentu v Londýně, kostel sv. Ludmily na nám. Míru v Praze)
- v novorenesančním stylu byly postaveny zejména kulturní a reprezentační budovy – divadla, radnice, muzea, školy (např. Národní divadlo, Rudolfinum, Národní muzeum v Praze, Opera v Drážďanech)

Houses of Parliament (Londýn, novogotika)

Rudolfinum (Praha, novorenesance)

Malířství

- rozvoj **krajinářství** (obdiv k přírodě) – dramatické přírodní motivy (např. bouře), temné, tajemné krajiny; zobrazení vášní na přírodním pozadí
- **inspirace historií, pohádkami, bájemi**
- zobrazování společenských konfliktů, např. revoluce
- snaha o **dynamiku** – hra světla a stínů, zachycení pohybu, dojem neklidu, vyhrcoené momenty
- významní malíři: **Eugène Delacroix**, William Blake, William Turner

Svoboda vede lid na barikády

(Eugène Delacroix)

Hudba

- důraz na **citový prožitek hudby**
- snaha citlivě zachytit atmosféru přírody,
- exotické, mýtické a pohádkové náměty, příklon k fantazii
- inspirace lidovou písní
- hlavními žánry jsou **symfonie** a **opera**, vzniká **symfonická báseň** (zhudebnění příběhu, obrazu, literárního díla; je instrumentální)
- významní skladatelé: Fryderyk **Chopin**, Giuseppe **Verdi**, Franz **Schubert**, Felix **Mendelssohn** – Bartholdy, Richard **Wagner**, Petr Iljič **Čajkovskij**, Nikolaj Andrejevič **Rimskij – Korsakov**
- čeští skladatelé – **Bedřich Smetana**, **Antonín Dvořák**

Literatura

- k stěžejním žánrům patří **milostná** a **přírodní lyrická poezie**, v epice pak **román**, zejména **historický román**
- **lyrizace** – nedějové, „citové“ pasáže pronikají i do epiky – vzniká **poéma** (básnická povídka, lyrickoepická básnická skladba) a **báseň v próze**
- tíhne k **vyjádření citů, vášní**
- využívá vypjaté **kontrasty**
- zájem o **lidovou slovesnost**
- velká pozornost je věnována **jazyku** literárního díla, jeho kráse
- má **zálibu v přírodních prostředích** a **tajemně působících motivech** – jezera, zříceniny, hory, skály, motivy noci – měsíce a hvězd
- **hlavní hrdina** bývá **výjimečný** a **rozporuplný** – je velmi citlivý, může ale být až přepjatý, výstřední nebo sebestředný
- má **velké sny a touhy**, většinou je ale nedokáže uskutečnit » **bývá zklamáný** životem, společností, láskou – „**pocit rozervanosti**“ » někdy je s hrdinovým zklamáním a snivostí spojena ochablost vůle (typ zbytečného člověka v ruské literatuře)
- odmítá se podříditi společenským konvencím, **bouří se**, chce si pravidla určovat sám
- hlavní hrdina často značně splývá s autorem, **autor se s ním ztotožňuje**
- významní preromantici: Johann Wolfgang **Goethe**, Friedrich **Schiller**
- významní básníci: George Gordon **Byron**, Percy Bysshe **Shelly**, John **Keats**, **Novalis**, Karel Hynek **Mácha**
- významní prozaici: Victor **Hugo**, Alfred **de Musset**, **Stendhal**, Walter **Scott**, Alexander Sergejevič **Puškin** (významný i jako básník)
- čeští autoři na pomezí romantismu a realismu: Karel Jaromír **Erben**, Božena **Němcová**

Ilustrace k Máchově
poému Máj

Autory ilustrací jsou:
Mikoláš Aleš (vlevo)
Jan Zrzavý (vpravo)

7) REALISMUS

- 30. léta 19. stol. – 80. léta 19. stol.
- jeho nástup byl podnícen společenskou situací – diktatura Napoleona III. ve Francii pohřbila ideály Velké francouzské revoluce, velké naděje naopak vkládala tehdejší společnost v rozvoj vědy » **zdůraznění rozumu, racionalismu**
- spisovatelé se chtějí přiblížit vědcům – snaží se zobrazovat svět co nejpřesněji, vedou si poznámky, shromažďují rozsáhlé podklady – představa, že **postavy, prostředí i děj by měly mít reálné předobrazy**
- vznik nové vědy sociologie podnítil zájem autorů o **analýzu lidské společnosti**
- úsilí o **pravdivý a objektivní obraz skutečnosti**, nezkreslený a nepřikrášlený – zobrazení světa takového, jaký opravdu je
- projevil se především v literatuře a v menší míře v malířství; **v architektuře přetrvávají historizující styly**, v hudbě romantické tendence

Malířství

- věrné a detailní zachycení předmětů tak, jak je divák vidí
- zachycení skutečnosti pravdivě, bez idealizace a bez fantazie, zájem o **konkrétní všední náměty** (např. zobrazování dělníků při práci, venkovanů apod.)
- významní malíři: Gustave **Courbet**, Honoré **Daumier**, Ilja Jefimovič **Repin**

Burlaci na Volze (Ilja Repin)

Literatura

- **pravdivé zobrazení skutečnosti, objektivita**
- oproti romantismu se soustředí na **současná témata, kritické zobrazení současné společnosti**
- převládá **próza** – psychologický a společenský **román**, povídky, novely
- **hrdinové jsou typizovaní** – kromě individuálních vlastností mají vlastnosti typické pro určitou společenskou skupinu, představují nějaký povahový typ – oproti romantismu jsou obecnější, jsou součástí společnosti

- snaha odhalit motivaci lidského jednání
- autor ukazuje, jak je postava ovlivňována svým původem a prostředím, v němž vyrůstá a žije – většina postav se v průběhu děje vyvíjí – **vývojové postavy**
- snaha dodat dílu věrohodnost pomocí detailů – **popisnost** – velmi podrobné popisy prostředí, postav atd.
- extrémní odnoží realismu je **naturalismus** – vnímá člověka jako čistě přírodní bytost, zcela předurčenou dědičností a prostředím – formování lidské osobnosti pod vlivem dědičnosti a prostředí je také hlavním tématem naturalistických románů; dále se vyznačují velmi přesným a podrobným popisem negativních sociálních jevů (alkoholismus, kriminalita, prostituce)
- významní autoři: Honoré de **Balzac**, Gustave **Flaubert**, Guy de **Maupassant**, Émile **Zola**, Charles **Dickens**, Lev Nikolajevič **Tolstoj**, Nikolaj Vasiljevič **Gogol**, Fjodor Michajlovič **Dostojevskij**

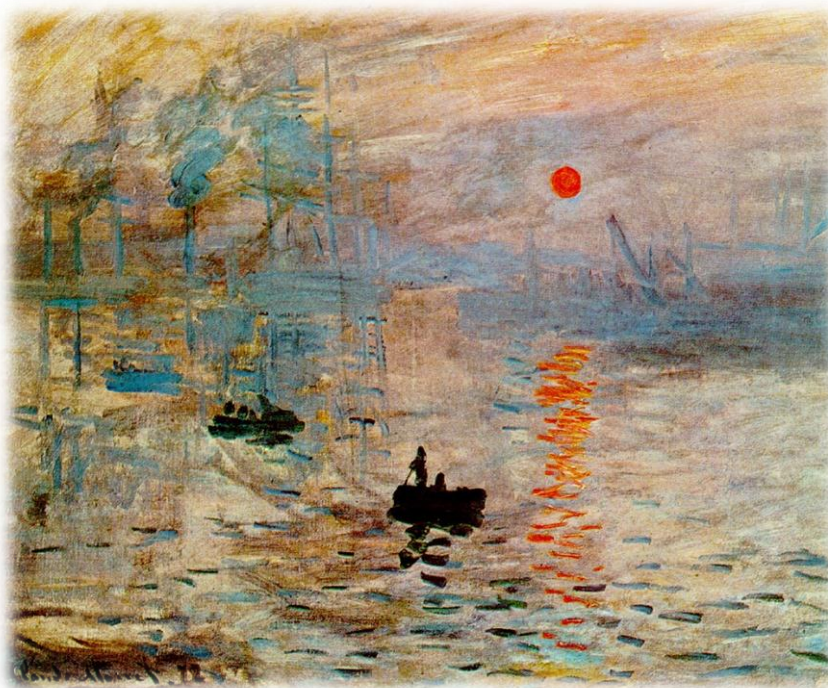
G. Taratorkin v roli Rodiona Raskolnikova ve filmu L. A. Kulidžanova Zločin a trest, natočeném na motivy stejnojmenného románu F. M. Dostojevského

8) IMPRESIONISMUS

- konec 19. století
- navazuje na realismus, dovádí ho k dokonalosti – snaží se zachytit **jedinečnost okamžiku, krásu okamžiku** – přesné rozložení **světla a stínů, barev, zvuků, vůní**
- vystižení **nálady, atmosféry, dojmů a pocitů** prožívaných v jednom okamžiku
- **zachycení bezprostředních smyslových vjemů** (smyslovost) – zrak, čich, sluch; snaha vyloučit z umění předchozí zkušenost a rozumové úvahy
- dominují **přírodní motivy**, ve velké oblibě jsou okamžiky vyznačující se nestálostí a prchavostí (soumrak, ranní šero, jaro, podzim atd.)
- nejvýrazněji se uplatnit v malířství, hudbě a literatuře

Malířství

- snaží se zachytit **atmosféru neopakovatelné chvíle**
- malíři nemalují v ateliéru, ale přímo v přírodě
- snaží se přesně zachytit světla, stíny a odstíny barev
- soustředí se spíše na celkovou náladu než na detaily
- malují technikou **krátkých tahů štětce** - vznikají **barevné skvrny**, které se teprve v oku diváka spojují ve výslednou barvu a tvar » vyžaduje divákovu spoluúčasť, citové zaujetí
- nepoužívají obrysy
- známí malíři: Claude **Monet**, Auguste **Renoir**, Édouard **Manet**, Edgar **Degas**, z českých umělců Antonín **Slavíček**

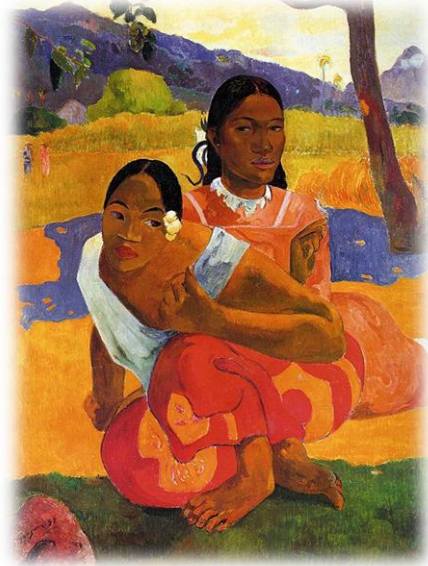
Claude Monet:

Imprese, východ slunce

- na konci 19. stol. vyústil impresionismus v **postimpresionismus** – podobný styl malby, ale mizí snaha zachytit jedinečný okamžik přesně, malíři záměrně deformují barvy a tvary, aby vyjádřili svůj osobitý pohled na skutečnost
- významní postimpresionisté – Vincent **van Gogh**, Paul **Gauguin**

Vincent van Gogh: Autoportrét

Paul Gauguin (z cyklu Tahitiáňky)

Hudba

- zachycení **nálad, prchavých okamžiků**, dojmů z přírody
- **rozvolnění formy** - neurčitá melodická linie, uvolnění harmonie, využívání disharmonie, neobvyklé akordy
- významní skladatelé: Claude **Debussy**, Maurice **Ravel**, z českých skladatelů byl impresionismem nejvíce ovlivněn Josef **Suk**

Literatura

- **lyrizace** – důraz na vyjádření **dojmů, nálad, pocitů**
- projevuje se hlavně v **milostné a přírodní lyrice**
- zachycení **krásy** prchavého **okamžiku** – oslovuje **všechny smysly** a citovost – líčení barev, světla, zvuků, vůní
- čtenář má básnické obrazy nejen vidět, ale také slyšet » důležitá je i **zvuková stránka básně** – verše jsou **melodické**, využívá se **onomatopie** (zvukomalby), **eufonie** (libozvučnosti)
- v tvorbě většiny autorů se impresionismus mísí se symbolismem
- impresionismem byli ovlivněni zejména Paul **Verlaine**, Rainer Maria **Rilke**, Anton Pavlovič **Čechov**
- nejvýznamnějším českým impresionistou byl **Antonín Sova**

9) SECESE

- přelom 19. a 20. století
- používá se pro ni také francouzský název **art nouveau**
- považována za poslední umělecký směr, který pronikl do všech oblastí lidské činnosti a výrazně ovlivnil životní styl celé společnosti
- **nejvíce se projevila v architektuře, výtvarném umění a užitém umění** (dekorace, nábytek, šperky, keramika...); v literatuře se uplatnily jen některé její rysy, většinou v kombinaci se symbolismem; v hudbě se takřka neprojevila
- je reakcí proti průmyslové výrobě – zdůrazňuje, že i **věci každodenní potřeby mohou** být krásné a **mít estetickou funkci**
- tíhne k **harmonii** myšlenek a citů a **vyrovnané náladě** – vyhýbá se citovým výkyvům a silným vášním
- **dekorativnost** – secesní umění je zdobné, dekorativní
- **stylizace** – zjednodušené, poupravené zobrazení

Architektura

- je velmi **dekorativní** – fasády, dveře, skleněné výplně oken i kování zábradlí bývají zdobeny **rostlinnými motivy** – někdy se v kompozici s nimi objevují také reliéfy lidských hlav mladistvého vzhledu s věnci na hlavě
- součástí stavby jsou sochy, nástěnné obrazy, **mozaiky** a další dekorace
- průčelí hojně členěna balkony, římsami, arkýři (výstupky)
- často použití různých typů oken na jedné stavbě
- prostorné, průhledné a zdánlivě „beztížné“ stavby
- **ornamentálnost**
- významné stavby: chrám Sagrada Família v Barceloně, dům Viktora Horta v Bruselu, Obecní dům v Praze, budova hlavního nádraží v Praze

Obecní dům v Praze

Vchod do pařížského metra

Výtvarné umění

- **harmonie** linií a tvarů, podpořená **tlumenými barvami**
- **dekorativnost**
- **lehkost a ladnost námětů** – rostlinné motivy (lekníny, listy, siluety stromů, mořské vlny), rozevláté dlouhé dívčí vlasy
- **krása ženského těla** – splývavé linie tělesných tvarů a vlasů – ženy se dívají zpřímá, jsou sebevědomé, vědomy si své ženské krásy a síly, zbavené iluze cudnosti a prostoty
- **vlnící se křivky a ornamenty** – podporují dojem klidu, vyrovnanosti
- významní umělci: malíř **Alfons Mucha**, malíř **Gustav Klimt**, sochař **František Bílek**
- dekorativnost se také výrazně uplatnila v užitém umění

plakát Alfonse Muchy Tanec (vlevo)

obraz Gustava Klimta Adèle (vpravo)

detail zábradlí balkonu Obecního domu (dole)

Literatura

- vliv na literaturu je spíše okrajový, secesní prvky se objevují v některých symbolistických a dekadentních dílech
- rytmizace verše a věty, opakování slov a motivů
- hudební, květinové a erotické motivy
- stylizace

10) SYMBOLISMUS

- přelom 19. a 20. století
- reakce na přeceňování rozumu a přílišnou popisnost v době realismu a na smyslovost impresionismu
- **odmítá zobrazovat vnější skutečnost**, usiluje o **vyjádření duševních prožitků, citů a myšlenek**, snaží se proniknout k **vnitřní podstatě**
- nedůvěřuje v snadnou poznatelnost světa – přichází s představou, že vnímatelný svět je jen odrazem jiného, hlubšího, nepoznatelného světa » co je podstatné, je nedostupné našemu rozumu i našim smyslům » umělec dokáže **pomocí symbolů tento hlubší svět přiblížit ostatním lidem**
- používání **symbolů** – nepřímých, přenesených pojmenování – symbolista nezobrazuje své téma přímo a jasně (odmítá zjednodušování), přibližuje je pomocí **náznačů**
- je to exkluzivní směr, nesnaží se oslovit masy, cílí na duševně spřízněné publikum
- využívá **náměty z mytologie**, zejm. **antické, Bible, pohádek**
- rozvinul se především v **literatuře a malířství**

Malířství

- nezobrazuje konkrétní předměty, spíše naznačuje obecné ideje
- do značné míry se mísí se secesí
- významní malíři: Gustave **Moreau**, Odilon **Redon**, Arnold **Böcklin**
- čeští: Jan **Preisler**, Max **Švabinský**, částečně Jan **Zrzavý**

Černé jezero (Jan Preisler)

Literatura

- převládá **lyrika**
- **stírá se hranice mezi poezií a prózou** – vznikají **básně v próze**
- symbolisté opouštějí pravidelný verš, používají **volný verš**
- **symboličnost** vede k velkému **rozvoji obraznosti** (metaforičnosti) textů – básník se nechává unášet svou obrazotvorností
- básně jsou plné tajemství a **hlubších skrytých významů**
- básně nejsou snadno srozumitelné, čtenář je dotváří pomocí své představivosti
- důraz na **hudebnost verše**
- básně však nejsou určeny k hlasitému přednesu, vyžadují soustředěné, intimní čtení

- [illegible]

Koláž k básni Opilý koráb
Jeana Arthura Rimbauda
(William Turner)